چاپی یەکەم

خوێندنەوەیەکی هاوچەرخ بۆ سایکۆلۆژیای گەشە

نووسینی

احمد عزیز

زانکۆی سەلاحەددین

32894

Preview sample - page 1 of 19 - Soran University Academic Digital Library

خوێندنەوەیەکی هاوچەرخ بۆ سایکۆلۆژیای گەشە

- **بابەتی گشتی** : دەروونزانی
- **بابەتی ورد** : دەروونزانی گەشە
- **نووسەر:** د. عزالدین احمد عزیز
- **پێداچوونەوەی زمانەوانی** : زیوەر ئەنوەر
- **دیزاینی ناوەوە:** موحەمەد حوسێن خەتی
- **دیزاینی بەرگ:** ئیبراهیم صالح
- **لەبڵاوکراوەکانی:** ناوەندی فێربوون
- **زنجیرە:** ١١٥
- **نۆرەی چاپ:** یەکەم- ٢٠٢٠
- **تیراژ:** ١٠٠٠ دانە
- **ژمارەی وشە:** ٤١.٢٠٠ وشە
- **قەبارە :** ١٤ سم × ٢٢ سم
- **ژمارەی لاپەڕە:** ٣٤٤
- **نرخ:** (٧,٠٠٠)

لە بەڕێوبەرایەتی گشتی کتێبخانە گشتییەکان ژمارە سپاردنی (٧٢٣)ی ساڵی (٢٠٢٠)ی پێدراوە

Preview sample - page 2 of 19 - Soran University Academic Digital Library

ناوەرۆک

پێشەکی ٢٣

بەشی یەکەم پێشەکی دەربارەی گەشە و سایکۆلۆژیای گەشە و ڕێبازەکانی لێکۆڵینەوە لەم بوارە

تێگەیشتن لە سروشتی گەشەکردن ٢٩

گرنگی و پێویستی لێکۆڵینەوە لە بواری دەروونزانی گەشە ٣٣

گرنگی لێکۆڵینەوەکانی دەروونزانی گەشە بۆ کۆمەڵگا ٣٤

گرنگی بابەتی دەروونزانی گەشە بۆ پڕۆسەی پەروەردە و فێرکردن ٣٤

شێوازەکانی لێکۆڵینەوە لە بواری دەروونزانی گەشە : ٣٥

ڕێبازی دەربڕینی خودی Self-Report Methodologies ٣٧

یەکەم : ڕاپرسی Survey ٣٧

دووەم : ئەنجامدانی چاوپێکەوتن interview ٣٨

سێیەم: شێوازی کلینیکی Clinical Method ٣٩

ڕێبازەکانی تێبینی کردن Observational Methodologies ٤٠

لیکۆڵینەوەی بار Case study ٤١

ڕێبازی بەدواداچوون یان (ڕێبازی گەشە) ٤٢

Preview sample - page 3 of 19 - Soran University Academic Digital Library

یەکەم // لێکۆڵینەوەی درێژخایەن ٤٢

دووەم // لێکۆڵینەوەی پانتایی ٤٣

ڕێبازی مرۆڤزانی Ethnography: ٤٥

ڕێبازی فسیۆلۆژی دەروونی (Psychophysiological) ٤٦

ڕێبازی تاقیگەیی Experimental Method ٤٧

ڕەهەندی تایبەت بە پرسی گەشە ٤٩

یەکەم: پرسی بۆماوە و ژینگە Genetics and environment ٤٩

دووەم : بنەمای چالاکی و سستی ٥٢

سێیەم : بنەمای بەردەوامی و پچڕان ٥٣

بەشی دووەم پێناسەی گەشە و دەروونزانی گەشە و ئامانجە سەرەکییەکانی پرۆسەی گەشەکردن

چەمکی گەشە و دەروونزانی گەشە ٥٧

گـەشـــە Growth ٥٧

ئامانجە سەرەکییەکانی لێکۆڵینەوە لە بواری گەشە ٥٨

وەسفکردنی پرۆسەی گەشە ٥٨

ڕوونکردنەوە و شیکردنەوەی پرۆسەی گەشە ٥٩

باشترکردنی لایەنەکانی گەشەکردن ٥٩

Preview sample - page 4 of 19 - Soran University Academic Digital Library

بنەما سەرەکییەکانی گەشە وبڕۆسەی پێگەیشتن ٦٠
گۆڕانکاری لە پووی قەبارەی جەستە: ٦٠
گەشە لە پووی کار و وەزیفەی جەستە : ٦١
گۆڕانکاری لە گشتی بۆ تایبەت ٦١
گۆڕانکاری لە نەمانی تایبەتمەندی کۆن و دروستبوونی تایبەتمەندی نوێ. ٦٢
پێگەیشتن Maturity: ٦٣
پێناسەی دەروونزانی گەشە Developmental psychology ٦٥
بابەتەکانی توێژینەوە لە دەروونزانی گەشە ٦٦
برنسیپەکانی گەشەکردن ٦٧
فاکتەرەکانی کاریگەر لە سەر گەشە ٧٦
قۆناغی هەستیار لە گەشە: The critical stage of growth ٧٧
قۆناغەکانی گەشە و تایبەتمەندیەکانی ٨٠
بەشی سێیەم : قۆناغی منداڵ و ئەوفاکترانەی کاریگەری لەسەر ئەم قۆناغە دروست دەکەن.
قۆناغی منداڵی Childhood ٨٥
قۆناغی پێش لەدایکبوون Prenatal period ٨٦
قۆناغی هێلکەی پیتێندراو Zygote ٨٧

Preview sample - page 5 of 19 - Soran University Academic Digital Library

قۆناغی ئێمبریۆنی Embryonic Stage	٨٩
قۆناغی کۆرپەیی Fetal Stage	٩١
کاریگەرییەکانی سەر گەشەی منداڵ لە قۆناغی پێش لەدایکبوون و گرنگترین مەترسییەکان	٩٣
یەکەم // هۆکارە بایۆلۆژییەکان	٩٤
کاریگەری بۆماوە	٩٤
کاریگەری ڕیسۆس Rhesus (Rh)	٩٧
کاریگەری گلاندەکان (ڕژێنەکان) Glands	٩٨
گلاندە ڕیچکەدارەکان Exocrine Glands	٩٨
کۆێرە گلاندەکان Endocrine Glands	٩٨
جۆرەکانی کوێرە گلاندەکان	١٠٠
گلاندی نوخامی یان میشکە گلاند Pituitary Gland	١٠٠
قورگە گلاند (الغدة الدرقية) Thyroid Gland	١٠١
هاوستیەکانی قوڕگە گلاند Parathyroid Glands	١٠٢
گلاندی ئەدرینالین Adrenal Gland	١٠٢
گلاندی پەنکریاس Pancreas	١٠٣
سێکسە گلاندەکان Reproductive Gland	١٠٣

Preview sample - page 6 of 19 - Soran University Academic Digital Library

دووەم // هۆکارە ژینگەییەکان

خۆراکی دایك ١٠٥

تەندروستی دایك ١٠٦

خواردن وبەکارهێنانی دەرمان ١٠٨

بەرکەوتن بە تیشکی X (X-Ray) ١٠٩

جگەرەکێشان وخواردنەوە کحولییەکان ١١٠

تەمەنی دایك ١١١

باری هەڵچوونی دایك. ١١١

گرفتەکانی لەدایکبوون ١١٤

لەدایك بوونی پێش وەخت ١١٥

مانەوەی منداڵ لە ناو سکی دایکی ١١٦

قۆناغی کۆرپەیی Infant stage ١١٦

قۆناغی سەرتایی منداڵی Early Childhood ١١٧

قۆناغی منداڵی دواکەوتو Late Childhood ١١٩

بەشی چـــوارەم گەشەی جەستەیی و جوولەیی و زمانەوانی و مەعریفی و کۆمەلایەتی منداڵ ١٢٠

لایەنەکانی گەشەی منداڵ و تایبەتمەندیەکانی ١٢٣

Preview sample - page 7 of 19 - Soran University Academic Digital Library

چەند لایەنی گشتی لە جەستەی منداڵ	١٢٤
گەشەی جەستەیی	١٢٥
گۆڕانکارییەکان لە باڵا و کێش	١٢٥
گۆڕانکاری لە مەودای گەشەی جەستەیی	١٢٧
نەخشەی گەشە	١٢٨
هۆکارەکانی کاریگەر لە سەر گەشەی جەستەیی منداڵ	١٣١
گەشەی جوولەیی	١٣٣
ڕوانگەی کۆنترۆڵکردنی هاوسەنگی جەستە	١٣٣
ڕوانگەی کۆنترۆڵکردن ماسولکەکان	١٣٥
کاریگەرییەکانی سەر توانا جوولەییەکانی منداڵ	١٣٧
گەشەی زمانەوانی	١٣٩
قۆناغەکانی گەشەی زمانەوانی منداڵ	١٤٠
بۆ چوونی بڕاون بۆ گەشەی زمانەوانی منداڵ	١٤١
گەشەی هزری (مەعریفی)	١٤٥
جیهانی مەعریفی منداڵ	١٤٧
پەرۆشی (حب الاستطلاع) Curiosity	١٤٧
سەرنج و درککردن Attention and perception	١٤٧

Preview sample - page 8 of 19 - Soran University Academic Digital Library

بیرهاتنەوە و بیرچوونەوە Memory and Forgetfulness ١٤٩

بیرکردنـەوە وچارەسـەرکردنی کێشـەکان Thinking and Problem solving ١٥١

تایبەتمەندییەکانی گەشەی مەعریفی منداڵ ١٥٢

گەشەی کۆمەلایەتی و هەڵچوونی منداڵ ١٥٣

گریان و هاوارکردن ١٥٤

خەندە و پێکەنین ١٥٥

نزیکبوونەوە و خۆنووساندن ١٥٦

ترسان لە کەسی نامۆ ١٥٧

کۆپیکردنی ڕەفتار (لاساییکردنەوە) ١٥٧

التنميط الجنسي (جۆری سێکسی) ١٥٨

بەشـــی پێنـــجەم پێناسە و تایبەتمەندییەکانی قۆناغی هەرزەکاری و گرنگترین لایەنەکانی گەشەی هەرزەکار

قۆناغی هەرزەکاری ١٦٣

قۆناغی هەرزەکاری وتایبەتمەندیەکانی ١٦٤

قۆناغی هەرزەکاری سەرەتایی Early Adolescence ١٦٦

قۆناغی هەرزەکاری ناوەڕاست Middle adolescence ١٦٧

قۆناغی هەرزەکاری دواکەوتو Late adolescence : ١٦٨

Preview sample - page 9 of 19 - Soran University Academic Digital Library

فاکتەرەکانی کاریگەر بۆ گەیشتن بە قۆناغی هەرزەکاری ۱۷۰
یەکەم/ تۆخم (جینەدەر): ۱۷۰
دووەم/ پۆماوە و رەچەڵەک: ۱۷۱
سێیەم/ ژینگەی سروشتی : ۱۷۱
چوارەم/ ژینگەی شار و لادێ: ۱۷۲
پێنجەم/ تەندروستی وخۆراک : ۱۷۳
گرنگی ناشنابوون بەم قۆناغە ۱۷۳
نەو فاکتەرانەی کاریگەری لەسەر کەسایەتی هەرزەکار درووست دەکات ۱۷۵
گشەی جەستەیی و فسیۆلۆژی: ۱۷۷
جیاوازی لە گەشەی جەستەیی بەپێی ڕەگەز ۱۷۹
یەکەم : جیاوازی لە کێش وباڵا ۱۷۹
دووەم: هێزی ماسولکەکان ۱۷۹
سێیەم : توانستە جوڵەییەکان ۱۸۰
چوارەم: گەشەی نێستانەکان ۱۸۱
پێنجەم: گۆڕانکارییەکانی دەم وچاو ۱۸۱
کاریگەرییە دەروونییەکان بۆ گەشەی جەستەیی هەزەکار ۱۸۲

Preview sample - page 10 of 19 - Soran University Academic Digital Library

گەشەی هەڵچوونی ١٨٣

هۆکارەکانی هەڵچوون لە لای هەرزەکار ١٨٤

گرنگترین لایەنە هەڵچوونییەکانی هەرزەکار ١٨٦

بنەما سەرەکییەکانی چاودێری هەڵچوونی هەرزەکار ١٨٧

بەرپێدانی بڕوابەخۆبوون لە لایەن هەرزەکار ١٨٨

مامەڵەی تەندرووست لە لایەن مامۆستا و باوانەوە بۆ کۆنترۆڵکردنی ڕەفتار ١٨٩

هاوسۆزی لەگەڵ هەرزەکار ١٨٩

گەشەی کۆمەڵایەتی ١٩١

پێویستییە کۆمەڵایەتییەکانی هەرزەکار ١٩٢

پێویستی بە پێگە و ڕێزی بنەماڵە و کۆمەڵایەتی ١٩٢

پێویستی بە سەربەخۆیی ١٩٣

پێویستی بە هاوڕێیەتی ١٩٤

پێویستی بە پەیوەندی لگەڵ ڕەگەزی بەرامبەر ١٩٥

پێویستی بە کارکردن و هەستکردن بەرپرسیاریەتی ١٩٦

جۆرەکانی هەرزەکار ١٩٧

هەرزەکاری گونجاو ١٩٧

هەرزەکاری گۆشەگیر ١٩٨

Preview sample - page 11 of 19 - Soran University Academic Digital Library

هەرزەکاری شەرانگێز یان یاخی بوو ١٩٨

هەرزەکاری لاسار ١٩٩

بەشی شەشەم گرنگترین تیۆرەکانی گەشەی دەروونی و کۆمەلایەتی و هەرزی و ناکاری

تیۆرەکانی گەشە ٢٠٣

تیۆری سیگموند فرۆید ٢٠٤

میکانیزمەکانی گەشە لە لای فرۆید : ٢٠٥

قۆناغەکانی گەشە بەپێی بۆچوونی فرۆید ٢٠٨

قۆناغی یەکەم/ قۆناغی دەمی oral stage ٢٠٨

قۆناغی دووەم/ قۆناغی کۆمی Anal Stage ٢٠٩

قۆناغی سێیەم/ قۆناغی ئەندامی زاووزێ Phallic Stage ٢١٠

قۆناغی چوارەم/ قۆناغی متبوون Latency Stage ٢١٠

قۆناغی پێنجەم/ قۆناغی سێکسی یان زاوزێ Genital stage ٢١١

تیۆری ئێریك ئەریکسۆن ٢١٤

بیرۆکە سەرەکەکانی تیۆری ئەریکسۆن ٢١٥

قۆناغەکانی گەشەی مرۆڤ بە پێی بۆ چوونی ئەریکسۆن ٢١٦

یەکەم: قۆناغی متمانەیی بەرامبەر قۆناغی بێ متمانەیی ٢١٦

Preview sample - page 12 of 19 - Soran University Academic Digital Library

دووەم : قۆناغی سەربەخۆیی بەرامبەر هەستکردن بە شەرم و گومان ٢١٧

سێیەم : قۆناغی دەستپێشخەری بەرامبەر هەستکردن بە تاوان ٢١٧

چوارەم : قوناغی دەستکەوت بەرامبەر بە هەستکردن بە کەمی ٢١٨

قۆناغی پێنجەم: قۆناغی ناسنامە بەرامەبەر تێکچوونی ناسنامە ٢١٩

شەشەم: قۆناغی نزیك بوونەوە بەرامبەر دووەم پەرێزی ٢٢٠

حەوتەم: قۆناغی بەرهەمداری بەرامبەر خاو بوونەوە و بێبەرهەمی ٢٢٠

هەشتەم : قۆناغی : کاملبوونی (من) بەرامبەر نائومێدی ٢٢١

خاڵە بە هێزەکانی تیۆری ئەریکسون ٢٢٤

تیۆری جیمس مارسیا James e Marcia ٢٢٥

پێکهاتە ناسنامەی بە بۆچوونی مارسیا ٢٢٥

یەکەم/ بواری پیشەیی ٢٢٦

دووەم/ بواری بیروباوەڕە ئاینییەکان ٢٢٧

سێیەم/ بیروباوەڕە سیاسییەکان ٢٢٧

چوارەم/ ئاڕاستەکان بەرامبەر بە ڕۆڵی سێکسی ٢٢٨

پێنجەم/ بواری پەیوەندی لەگەڵ ڕەگەزی بەرامبەر ٢٢٩

جۆرەکانی ناسنامە ٢٣٠

یەکەم / بەدیهێنانی ناسنامە identity achievement ٢٣٠

Preview sample - page 13 of 19 - Soran University Academic Digital Library

دووەم/ وەستانی یان دواخستنی ناسنامە moratorium ٢٣١

سێیەم/ دووبارە دروستکردنی ناسنامە یان بەربەستی Foreclosure identity ٢٣٢

چوارەم/ لێکترازانی ناسنامە identity Diffusion ٢٣٣

تیۆری جان پیاجییە (Jean Piaget) بۆ گەشەی هزری ٢٣٤

گەشەی هزری منداڵ بە پێ بۆچوونی پیاجییە ٢٣٥

پرۆسەی گرتنەخۆ (Assimilation) ٢٣٥

پرۆسەی جێکردنەوە (Accommodation) ٢٣٦

قۆناغەکانی گەشەی عەقڵی بەپێی بۆچوونی پیاجییە ٢٣٦

قۆناغی (هەستی - جوولەیی) ٢٣٦

قۆناغی پێش پرۆسکان ٢٣٨

قۆناغی پرۆسە مادییەکان ٢٣٨

قۆناغی بیرکردنەوەی هزری واتاداری رووت ٢٤٠

پیاجییە نوێ خوازەکان ٢٤١

ڕۆبی کەیس Pobbie Case ٢٤١

کێرت فیشەر Kurt Fischer ٢٤٣

تیۆری باندۆرا (Bandora) فێربوونی کۆمەڵایەتی ٢٤٦

Preview sample - page 14 of 19 - Soran University Academic Digital Library

بەشی حەوتەم: گەشەی ئاکاری و گرنگترین بۆچوونەکانی تایبەت بە گەشەی ئاکاری

گەشەی ئاکاری Moral Growth ٢٥١

بۆچوونەکانی تایبەت بە گەشەی ئاکاری Moral Growth Precpectives ٢٥٤

بۆچوونی پیاجییە بۆ گەشەی ئاکاری ٢٥٤

قۆناغی ئاکاری دەرەکی ٢٥٤

قۆناغی ئاکاری ناوەکی ٢٥٥

بۆچوونی لۆڕانس کۆلبەرگ (Lawrence Kohlberg) بۆ گەشەی ئاکاری ٢٥٦

قۆناغی پێش نەریتەکان : ٢٥٧

قۆناغی ئاکاری نەریتی: ٢٥٨

قۆناغی دوای نەریتەکان ٢٥٩

تایبەتمەندییەکانی قۆناغەکانی بیرکردنەوەی ئاکاری لە لای کۆلبەرگ ٢٦٠

جیهانی بیرکردنەوەی ئاکاری ٢٦٠

جیاکاری لە بیرکردنەوەی ئاکاری ٢٦١

Preview sample - page 15 of 19 - Soran University Academic Digital Library

چەقبەستنی بیرکردنەوەی ناگاری	٢٦١
چەمکەکانی گۆلبەرگ بۆ دەستنیشانکردنی گەشەی ناگاری	٢٦٢
جێبەجێکردنی تیۆری گۆلبەرگ لە بواری پەروەردەیی	٢٦٦
تیۆری ولیەم دیمۆن (Damon) بۆ گەشەی ناگاری	٢٦٧
قۆناغەکانی گەشەی ناگاری بە پێی بۆچوونی دیمۆن	٢٦٩
یەکەم / قۆناغی یەکسانی (Equality)	٢٦٩
دووەم / قۆناغی بەخشین (Benevolence)	٢٧٠
سێیەم / قۆناغی شیاوی و پێویستی Merit and Need	٢٧١
تیۆری نۆرمان بیل Norman Bill بۆ گەشەی ناگاری	٢٧٣
گەشەی ویژدان Conscience Development	٢٧٤
بەشی هەشتەم : باوترین نەوکێشانە لە قۆناغی منداڵ و هەرزەکاری سەرهەڵدەدات لەگەڵ چەند پێشنیار و ڕێنمایی	
کێشە باوەکان لە قۆناغی منداڵی وهەرزەکاری	٢٨٠
یەکەم // درۆکردن	٢٨١
جۆرەکانی درۆکردن لە لای منداڵ	٢٨٢
درۆی خۆپارستن	٢٨٢
درۆی خەیاڵی	٢٨٢

Preview sample - page 16 of 19 - Soran University Academic Digital Library

درۆی تۆڵە	٢٨٢
درۆی لەبری یاخود مەبەستدار	٢٨٣
درۆی عینادی	٢٨٤
درۆی چاوڵێکەری	٢٨٤
درۆی شلەژانی	٢٨٤
شێوازەکانی چارەسەری درۆکردن	٢٨٥
دووەم // کێشەی ترس و دڵەڕاوکی	٢٨٦
جۆرەکانی دڵەڕاوکی	٢٨٨
دڵەڕاوکێی بابەتی ناسایی	٢٨٨
دڵەڕاوکێی ناوەکی ناسایی	٢٨٨
دڵەڕاوکێی دەماری (القلق العصابي)	٢٨٩
جیاوازی لە نێوان دڵەڕاوکێ و ترس	٢٨٩
لایەنەکانی دڵەڕاوکێ	٢٩١
١/ لە ڕووی هزری (مەعریفی)	٢٩١
٢/ لە ڕووی ڕەفتاری :	٢٩١
٣/ لە ڕووی جەستەیی :	٢٩٢
هۆکارەکانی ترس و دڵەڕاوکێ :	٢٩٣

Preview sample - page 17 of 19 - Soran University Academic Digital Library

منداڵ و ترسان لە هوتابخانە	٢٩٤
سێیەم // کێشەی قسەگردن	٢٩٦
شێوازەکانی چارەسەری کێشەی قسەگردن	٢٩٨
چوارەم // شەڕانگێزی	٢٩٩
شێوازەکانی شەڕانگێزی	٢٩٩
ڕەفتاری گەورەکان بەرامبەر بە شەڕانگێزی منداڵ و هەرزەکار	٣٠٠
پێنجەم/ عینادی	٣٠٢
چارەسەری عینادی	٣٠٣
شەشەم// نیرەیی	٣٠٥
چارەسەری نیرەیی	٣٠٦
حەوتەم/ تووڕەبوون	٣٠٨
هۆکارەکانی تووڕەبوونی منداڵ و هەرزەکار	٣٠٩
هەشتەم// کێشەی دزیکردن	٣١١
هۆکارەکانی دزیکردن لەلای منداڵ و هەرزەکار	٣١٢
چارەسەری کێشەی دزیکرن	٣١٤
نۆیەم// شەرمنی	٣١٦

Preview sample - page 18 of 19 - Soran University Academic Digital Library

پێکهاتەکانی شەرمنی ٣١٧

پێکهاتەی فسیۆلۆژی، ٣١٧

پێکهاتەی مەعریفی، ٣١٧

پێکهاتەی ڕەفتاری، ٣١٧

پێکهاتەی هەڵچوونی و سۆزی، ٣١٧

هۆکارەکانی شەرمنی ٣١٨

هۆکاری جەستەیی، ٣١٨

هۆکاری دەروونی، ٣١٨

هۆکاری کۆمەڵایەتی، ٣١٨

چارەسەری شەرمنی ٣١٩

سەرچاوەکان ٣٢٠

Preview sample - page 19 of 19 - Soran University Academic Digital Library